

İlköğretim Türkçe Programlarında Ölçme ve Değerlendirmenin Önemli Bir Boyutu Olarak Süreç Değerlendirme

Ali Göçer

Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü

Giriş

Eğitimde güdülen en önemli amaç, bireyleri belirlenmiş bilgi ve becerilerle donatarak günlük yaşama hazırlamaktır. Çalışmalarda amaçlar doğrultusunda hareket etmek ve öğrencilerin belirlenen kazanımlara ulaşmalarını sağlamak, öğretmenlerin öğrenme ve öğretme sürecinde sahip oldukları yaklaşım ve takip ettikleri yöntemlerle doğrudan ilgilidir. Öğrencilerin öğrendiklerini kendi yaşam kalitelerini yükseltmede kullanmalarını ve bilgiyi davranışa dönüştürmelerini gözlemek oldukça önemlidir. Bu bakımdan, öğretmenlerin derste verecekleri konuları öğrencilere kavratma çalışmaları kadar, öğrenilen bilginin ne kadarını uygulayabildiklerini, ne kadarının günlük yaşamda kullanabildiklerini belirlemeleri önemlidir. Bu işe, sürecin baştan sona gözlemlenmesi ile gerçekleşebilir. Öğrencilerin süreç boyunca gerçekleştirdiği aktivitelerde ortaya koyduğu çalışma başarısını yansıtan süreç değerlendirme ile belirlenerek, tutarlı ve yerinde bir karara varılabilecektir.

Süreç Değerlendirmenin İçeriği ve Programdaki Yeri

Öğrenme - öğretme sürecinin en önemli ayağı olarak sürdürülen süreç değerlendirme anlayışında, öğretmenin değerlendirmesi yanında öğrencinin kendini değerlendirmesi, grup değerlendirme çalışmaları ve öğrenci velisinin görüşlerine de yer verilmektedir (Göçer, 2007 b: 442).

1, 2 ve 3. sınıflarda öğrencilerin gelişimi, ilerleme ve çabaları, sınavlar yapılmaksızın *proje, performans ödevi ve ders içi performansları temel alan öğretmen gözlemlerine* dayalı olarak değerlendirilir. İlköğretim 4 ve daha yukarı sınıflarda ise haftalık ders saati sayısı üçten fazla olduğu için en az üç (3) sınav yapılır. Öğrencilerin başarıları sınavlarla birlikte proje, performans ödevi ve ders içi performanslarına dayalı olarak değerlendirilir (MEB, 2006). Özellikle ilköğretim I. kademe I. devrede (1-3. sınıflar) öğrenci başarısı *süreç değerlendirme* yöntem ve teknikleri kullanılarak belirlenmektedir. I. kademe II. devre (4-5. sınıflar) ve II. Kademe (6-8. sınıflar) ise yazılı sınavlar, performans ödevleri, proje çalışmaları, çalışma dosyası verileri vb. gibi ölçme araçlarından oluşan öğrenci ürünlerinin değerlendirilmesi ile *süreç değerlendirme* yaklaşımı çerçevesinde yapılacak çalışmaların eşgüdüm içerisinde yürütülmesi gerekmektedir. Buna ilave olarak 4-8. sınıflarda öğrencilerin başarısının belirlenmesinde çalışmalarla ilgili olarak öğrencilerin bizzat kendilerinin

görüşlerine başvurma anlayışı benimsenmiştir. Bu amaçla, öğrencilerin öğrenme alanlarına yönelik olarak *Kendini Değerlendirme Ölçekleri* hazırlanmış ve söz konusu ölçekler öğretmen kılavuz kitaplarında verilmiştir. Görüldüğü gibi yeni Türkçe programlarında, *sürece yayılmış ölçme ve değerlendirme anlayışı* benimsenmiştir.

Süreç Değerlendirmenin Önemli Uygulama Alanları

Öğrencilerin dönem boyunca katıldıkları etkinliklerin sonucunda ortaya koydukları ürünlerin toplandığı *öğrenci çalışma dosyası* ile öğrencilerin ders içi performansları, etkinliklerdeki ilgi, istek ve çabaları, performans ödevlerindeki başarıları vb. öğrenci niteliklerine ilişkin öğretmen tespitlerinin kayda geçirildiği *öğretmen gözlem defteri* ilköğretim birinci sınıfta kullanılan en önemli ölçme araçlarıdır. Bu yöntem sınavların yapılmadığı ilköğretim 2. ve 3. sınıflarında da uygulanmaktadır. İlköğretimin 2. ve 3. sınıflarında öğrenci performanslarının değerlendirilmesinde yaklaşım ve yöntem bakımından aynı olsa bile sınıf seviyesinin gerekli kıldığı içerik ve uygulamalardaki çeşitlilik bakımından da birinci sınıftaki ilk okuma ve yazma çalışmalarıyla öğrencilerin gelişimi, ilerleme ve çabaları, proje, performans ödevi ve ders içi performanslarını temel alan öğretmen gözlemlerine dayalı olarak değerlendirilir. İlköğretimin ilk üç sınıfında öğrencilerin bir üst sınıfa geçmelerinde süreç değerlendirme uygulanmakta, sürecin sonucunda varılan kanaatin karneye puan değeri ve not karşılığı yazılmaktadır (Göçer, 2007 c).

İlköğretimde *süreç değerlendirme* çalışmaları çerçevesinde yapılan çalışmalar ve kullanılan dokümanlar (ölçme araçları) şu şekilde sıralanabilir:

Öğretmen Gözlem Defteri: Öğretmenin öğrencilerin süreçteki durumlarını an be an kaydettikleri defterlerdir. Bu kapsamda öğrencilerle yapılan *görüşmeler*, öğrencilere yönelik *gözlemler* her öğrenci için düzenlenmiş bölüme yazılır. Elde edilen bilgi ve bulgular dönem sonunda incelenerek öğrencilerin süreçteki performansları gözden geçirilir ve bir üst sınıfa geçip geçmeyeceklerine yönelik karar alma aşamasında kullanılır.

Öğrenci Çalışma Dosyası (Ürün Dosyası / Portfolyo): Öğrenci ürün dosyası öğrencinin harcadığı çabayı, geçirdiği evreleri ve çalışmalarını gösteren koleksiyonudur. Öğrencinin gelişimini, velisinin ve öğretmenlerinin izleyebilmesine olanak sağlayan ürün dosyası, sınıf içi etkinliklerden seçtikle-

rinin bir araya getirilmesinden oluşur. Aynı zamanda hem öğretmen hem de öğrenci için bir değerlendirme aracıdır (MEB, 2006 a: 35). Portfolyo, öğrencinin düşüncelerini, bu düşüncelerin zamana bağlı olarak büyüme ve değişimini, problem çözme ve karar verme becerilerini ortaya çıkarmak amacı ile hazırlanabilir (Bahar vd., 2006: 76). Öğrenci ürün dosyasında kitap incelemeleri ve tanıma formları, grup çalışma ve proje raporları, öz değerlendirme formları, akran değerlendirme formları, ödev kontrol listeleri, yazılı ödevler ve çalışma kâğıtları vb. materyaller biriktirilir.

Sözlü Sunum: Süreç değerlendirme kapsamında göz önünde tutulması gereken önemli bir etkinlik de öğrenci sunum çalışmalarıdır. Öğrencilere ödevler verilerek araştırma ve incelemeye sevk edilmelidir. Performans ödevleri, öğrencilerin araştırıcı kimlik kazanmalarına yardımcı olması yanında, aldığı ödevin gereğini yaparak bir şeyi başarmış olmanın verdiği sevinci duymasına ve öz güven oluşturmaya yardımcı olacaktır. Ödev hazırlandıktan sonra sınıf ortamında sunumunun yapılması anlama ve anlatma alanlarına ait temel dil becerilerinin gelişmesine büyük ölçüde katkı sağlamış olacaktır (Göçer, 2007 b: 448). Sözlü sunum, öğrencilerin bir konuda hazırlıklarını bazı araçlar kullanarak arkadaşlarına aktarmalarıdır. Sunum çalışması, özellikle dil eğitimi, konuşma ve dinleme becerilerinin gelişmesi amacıyla yönelik olarak önemli ortamlar sunar.

Sözlü sunumlar öğrencilerin hatırlama, kavrama ve hitap düzeyleri hakkında bilgi toplamak için uygun araçlardır. Aynı zamanda problem çözme becerileri de bu yöntemle ölçülebilir (MEB, 2006 b: 34). Çocukların dili fonksiyonel bir şekilde kullanmalarını ve kişiler arası iletişim becerilerini en üst düzeye çıkarmalarını sağlamaktır (Akyol, 2006: 23). Öğrencinin sunum çalışması öğretmenin geliştirdiği dereceli puanlama anahtarı kullanılarak değerlendirilebilir.

Öz Değerlendirme (Süreç Değerlendirme Kapsamında Öğrenci Görüşüne Başvurma): Belli bir konuda bireyin kendi kendisini değerlendirmesine öz değerlendirme denir. Öz değerlendirme, bireyin kendi yeteneklerini kendilerinin keşfetmelerine yardımcı bir yaklaşımdır. Bu yöntem, öğrencilerin okulda yaptıkları çalışmaları nasıl düşündüğünü ve nasıl yaptığını değerlendirmelerini gerektirir (MEB, 2006 c: 28). Etkin bir öz değerlendirme öğrencilerin kendilerine olan güvenlerini ve yeteneklerini geliştirmelerinde ve öğrendiklerinin farkında olmalarında önemlidir (Bahar vd., 2006: 136). Öğrencilerde doldurulan öz değerlendirme

formları, öğretmen tarafından incelenip gerekli bilgiler kayda geçirildikten sonra veli bilgilendirmesi veya başka bir amaçla kullanılmak üzere öğrenciye verilir ve ürün dosyasında saklanması istenir.

Akran Değerlendirme: Akran değerlendirmede öğrenciler, arkadaşlarının çalışmaları hakkında çeşitli kararlar verirler. Süreç değerlendirme kapsamında kullanılan akran değerlendirme, öğrencilere eleştirel bakış açısı kazandırmakta ve yapılan herhangi bir çalışmayı ölçütlere göre değerlendirebilme becerisinin kazandırılmasında etkili olmaktadır (Yıldız, 2006: 364).

Velinin Değerlendirmesi: Veliler gerek öğrencilerinin evdeki çalışmalarıyla ilgili gözlemlerini gerekse öğrenci ürün dosyası verilerini inceleyerek edindikleri kanaati sınıf öğretmeniyle paylaşmalıdır. Böylece öğretmen, öğrenci hakkında oluşturacağı kanaatte veli görüşüne de yer vererek daha objektif bir değerlendirme yapmada avantaj elde etmiş olmaktadır.

Akran değerlendirmede elde edilen bilgilerle velinin değerlendirmesi ve öğrencilerin öz değerlendirme çalışmaları eşgüdüm içinde yürütülmeli ve birlikte değerlendirilerek karara varılmalıdır.

Tema Sonu Ölçme ve Değerlendirme: Türkçe ders kitabına paralel olarak öğrenci çalışma kitaplarının tema sonlarında bulunan ve farklı soru türle-

rinden oluşan **Tema Sonu Ölçme ve Değerlendirme** bölümleri bulunmaktadır. Öğretmenler gerek etkinliklerde öğrenci etkililiğini gerekse öğrencilerin tema sonu ölçme ve değerlendirme çalışmalarındaki katkı ve katılımı öğretmen tarafından dikkatle gözlemlenmelidir. Öğrencilerin durumları hakkında kanaat oluşturulurken bu bölümde yer alan etkinliklere katılımlarıyla sorulara verdikleri cevaplardaki başarıları değerlendirilmelidir.

Süreç değerlendirme çalışmalarında öğretmenlerin, öğrenciyle iletişim hâlinde olmalı ve onları gözleyerek gayretlerini daha yakından izlemelidir. Tema sonu ölçme ve değerlendirme çalışmaları sırasında öğretmenler konunun özelliğine göre kavram haritası, çalışma kâğıtları vb. araçlar geliştirilerek kullanılmalıdır.

Bunlardan başka süreç değerlendirme kapsamında gerçekleştirilebilecek etkinlik ve bu kapsamda kullanılacak ölçme araçları arasında şunları sıralamak mümkündür (Göçer, 2005: 71-79):

Hazır bulunuşluk sınavları,
Derse hazır oluş düzeyini belirleme amacıyla

yapılan değerlendirme etkinliği,

Etkinlikleri biçimlendirme ve davranış geliştirmeye yönelik ara değerlendirme sonuçları,

Öğrencilerin süreç boyunca derse katılımını gösteren ders içi performans durumu,

Sosyal aktivitelerde sorumluluk alma isteği ve aldığı görevi gerçekleştirme düzeyini gösteren genel performans durumu... öğretmen tarafından gözlemlenmeli ve süreç değerlendirme bağlamında öğrenciler hakkında kanaat oluşturulurken göz önünde bulundurulmalıdır.

Millî Eğitim Bakanlığının son zamanlarda yapmış olduğu ve yapmayı planladığı değişikliklere bakıldığında öğrencilerin ortaya koydukları somut ürünleri göz önünde bulundurarak yapılan *sonuç değerlendirme* yanında süreçteki öğrenci başarısını dikkate alan *süreç değerlendirmeyi* öne çıkardığı görülmektedir. Öğretmenlerin öğrenme ve öğretme sürecinde öğrencilerin derse ve etkinliklere katılımını dikkate alarak değerlendirmelerde bulunmaları bu yaklaşımın gerekli kıldığı bir çalışmadır. Sonuç değerlendirme yanında süreç değerlendirmenin de öne çıkması uygulamaya konulması planlanan iki somut adım ile kendini göstermektedir. Bunlardan ilki, ilköğretim 1-3. sınıflarda öğrenci başarı durumunun karnelerde rakamlar kullanılarak belirtilmesi yerine simgesel değerlerle ifade edilmesidir. Kanaatlerin rakamlarla belirtilmemesiyle bir bakıma kesin yargılardan uzak durulmuş olmakta ve öğrencilere yönelik düşünceler, onları karamsarlığa kapılmalarına engel olmaktadır. İlköğretimin ilk sınıflarındaki öğrencilerin durumlarını belirtirken sayılar yerine semboller kullanılması, onların süreçte sergiledikleri olumlu çalışmaların dikkate alınmasında daha avantajlıdır. Öğrencilerin başarısız oldukları durumların ifadesinde simgelerin kullanılması motivasyon sağlayarak öğrencilerin seviyelerini yükseltmede bazı avantajlar sunabilir. İkincisi, ortaöğretim kurumları sınavının yakın gelecekte kaldırılarak öğrenci başarısını sürece yayılmış bir değerlendirme sistemiyle belirlenecek olması, ölçme ve değerlendirme çalışmalarında *süreç değerlendirmenin* önemini ortaya koymaktadır.

Öğrenme-öğretme sürecinde sonuç değerlendirme yanında mutlaka süreç değerlendirme de yapılmalı ve öğrencilerle ilgili belirlenen nitelikler kayda geçirilmelidir. İlköğretim sekizinci sınıf sonunda yönlendirme amacıyla yapılacak değerlendirmede öğrencinin bilgi yönünün yanında alışkanlık, beceri ve istekliliğine de bakılmalıdır. Böylelikle öğrencinin bir bütün olarak ölçülüp-değerlendirmesi ve fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan kendisine en uygun alana yönlendirmesi mümkün olabilecektir (Göçer, 2007 a: 187).

KAYNAKÇA

Bahar, M.; Nartgün, Z.; Durmuş, S.; Bıçak, B. (2006), *Geleneksel-Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Öğretmen El Kitabı*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Göçer, A. (2005), *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme* Atatürk Üniv. Sosyal Bil. Ens. Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum.

Göçer, A. (2007 a), *Türkçe ve Sınıf Öğretmenleriyle Öğretmen Adayları İçin Türkçe Öğretimi Öncü Kitap*, Niğde.

Göçer, A. (2007 b), *Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme - İlköğretimde Türkçe Öğretimi* (Editörler: A. Kırkkılıç, H. Akyol), Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Göçer, A. (2007 c), *İlköğretim I. Kademe Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları* Anadolu Ün. VI. Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyum Bildirileri Kitabı, Eskişehir.

MEB (2006), 02. 05. 2006 Tarih ve 26156 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanan ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde *Öğrenci Başarısının Değerlendirilmesine* yönelik değişiklikleri içeren yönetmelik.

MEB, (2006 a), *İlköğretim Türkçe 3 Öğretmen Kılavuz Kitabı* (2. Basım) Devlet Kitapları, Cem-Web Ofset, Ankara.

MEB (2006 b), *İlköğretim Türkçe 1 Öğretmen Kılavuz Kitabı* (2. Basım) Devlet Kitapları, Kelebek Matbaacılık, İstanbul.

MEB (2006 c), *İlköğretim Türkçe 5 Öğretmen Kılavuz Kitabı* (2. Basım) Devlet Kitapları, Pelin Ofset, Ankara.

Yıldız, C. vd. (2006), *Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi* Pegem A Yayıncılık, Ankara.